

Innspill til jordbruksforhandlingene 2015

Korn og gras – fundamentet for matforsyning og landbrukspolitikk.

Den landbrukspolitiske debatten viser etter KiOs oppfatning manglende kompetanse på fundamentale agronomiske og landbrukspolitiske sammenhenger i og utenfor næringen. Det er derfor igjen nødvendig å poengtere det grunnleggende:

God agronomi og økologisk balanse

Korn og gras er resultatet av arealbruk og fotosyntese. Produksjon av næringsrike karbonforbindelser til landets selvforsyning av mat starter her. Korn som direkte menneskeføde er svært viktig, men også korn til kraftfôr er helt sentralt for verdikjeden som ender i mat til norske forbrukere. Uten norsk fôr blir selvforsyning av melk, kjøtt og egg en illusjon. En bærekraftig landbrukspolitikk må legge dette til grunn, og da må vi ha lønnsom kornproduksjon i et langsiktig perspektiv.

Økt kornpris er også et viktig virkemiddel for å gjøre grasproduksjon lønnsomt, med tilhørende arealbruk. KiO mener kanaliseringspolitikken har gått for langt. I tillegg til å satse på proteinrike vekster som erter, åkerbønner og oljevekster, må også mer grasproduksjon og ikke minst husdyrgjødsel tilbake til kornområdene. Det er agronomisk riktig for å holde landets beste dyrkingsjord i god hevd, og ved å produsere mer på kortreist fôr kan regjeringens ønske om lavere kostnader imøtekommes.

Hensynet til miljø og klima trekker i samme retning. Økologisk balanse, gjennom god agronomi, må gi økonomiske resultater på den enkelte gård. Det må i framtida igjen bli lønnsomt å bruke fôrressursene lokalt. Det vil også si i større grad å produsere husdyrprodukter på kraftfôr der kornet er høstet, slik det er for gras og annet grovfôr.

Kanaliseringspolitikken må derfor opp til vurdering, sammen med hele fôrpolitikken for norske husdyr, inklusive importert fôr. Med i dette bildet hører også en konsekvensutredning av transportsubsidieringen i norsk landbruk, og det samme gjelder prissystemene for korn og prisnedskrivning av korn til kraftfôr.

- **KiO krever at en arbeidsgruppe blir nedsatt for å utrede dette forut for jordbruksoppgjøret i 2016.**

Økonomi basert på reelle kostnader

Lønnsom og bærekraftig produksjon krever at både investeringer og innsatt arbeid må gis tilstrekkelig vederlag til at slik ressursinnsats er økonomisk forsvarlig. Det betyr at alt fra grøfting med videre for å holde arealproduktiviteten i hevd, til nødvendige investeringer i maskiner og bygninger, må kunne forrentes, og i tillegg må arbeidsinnsatsen gis rimelige lønns- og arbeidsvilkår. Bondens kapital og bondens arbeid har begge en alternativverdi, og vil finne alternative anvendelser hvis lønnsomheten fortsatt svikter. Dagens unge bønder er mer bevisste på alternativverdien av begge disse ressursene, og vil ha tilfredsstillende avkastning av det de setter inn av arbeid og kapital i drifta.

Jordbrukets inntektsmåling i Totalkalkylen og på referansebrukene forutsetter at bonden stiller med gratis egenkapital. Dette må endres. Vederlag til arbeid og egenkapital kan ikke lenger vurderes samlet. Lønnsevne og egenfinansieringsevne må skilles ad hvis norsk jordbruk skal bli bærekraftig. Dette forventer KiO at en borgerlig regjering forstår, særlig når jordbruket skal moderniseres.

Teknologisk utvikling og større bruk innebærer at kapitalinnsatsen er kraftig økende. Det er ikke noe nytt, men regjeringen ønsker å øke takten. Samtidig faller selvsagt mengden innsatt arbeid, som er det bonden skal leve av. Det sier seg selv at en stadig mindre arbeidsinnsats ikke kan fortsette å kryss-subsidiere en stor og økende kapitalinnsats. Det blir som å kreve at arbeidsinntekten til lønsmottakerne skal måtte gå mot null, fordi bedriftseierne må investere stadig mer kapital i tidsmessig produksjonsutstyr. Det er ikke rettferdig – heller ikke på et gårdsbruk der bondens arbeidsplass er avhengig av at han investerer selv.

KiO oppfatter at sittende regjering ønsker en ny kurs i landbrukspolitikken, og ønsker å gå i dialog om dette. Da må regjeringen være villig til å starte med en riktig virkelighetsbeskrivelse, med realøkonomisk riktige kostnader basert på at ressursinnsatsen i jordbruket skal kunne repeteres hvert år. Tidligere investeringer er «sunk cost». Historiske regnskapstall fra gårsdagens bruk er – nettopp – historie. En ny og bærekraftig produksjonsstruktur må bygge på at investeringer skal kunne gjenanskaffes, og det må være lønnsom produksjon som skal gi det økonomiske grunnlaget for fremtidige investeringer.

Det følger flere krav av ovenstående:

- Et sannferdig grunnlagsmateriale for inntektsberegning
- Vederlag til arbeid adskilt fra vederlag til kapital
- Gjenanskaffingsverdi for nødvendige investeringer
- Realrente også på egenkapital på eget gårdsbruk
- Korrigering for egenkapitalavkastning i samvirkebedriftene
- Jordleie må behandles som en kostnad for aktive bønder

Hvis disse kravene ikke kommer på plass, må Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag bryte samarbeidet i Budsjettnemnda for Jordbruket.

Videre må det tas et endelig oppgjør med triksing via prosentregning, og inntektsgapet må reduseres kraftig – målt i lønnsevne pr. time.

- Tviholder staten på at inntektsutvikling skal måles i prosent, må NB og NBS bryte på tilbudet. Da får Stortinget ta ansvar for landets matforsyning. Bøndene kan ikke fortsette dugnaden med tap.

En nødvendig tetting av inntektsgapet for kornprodusenter, forutsetter et vesentlig løft i kornprisen:

- KiO krever et inntektsløft tilsvarende en prisøkning på 50 øre for alle kornarter i år, utover kostnadsdekning for økte produksjonskostnader. Dette som ledd i en nødvendig opptrapping og tetting av inntektsgapet, både internt i jordbruket og i forhold til andre grupper.

Disse kravene, og noen oppfølgende punkter, omtales nærmere i det etterfølgende.

John Lilleborge
Styreleder KiO

1. Riktige tall i beregningsgrunnlaget, og ny behandling av kapitalkostnader

Regjeringen vil modernisere landbrukspolitikken. KiO ønsker å gå i dialog om dette. En forutsetning må være at næringens evne til å opprettholde og utvikle det driftsapparatet som utgjør arbeidsplassen, da må vurderes adskilt fra lønnsevnen. Realiteten i dag er at det tæres på eksisterende kapital, dvs. at kapitalslitet er større enn de investeringer som blir foretatt.

Norsk jordbruk står uansett overfor store investeringskostnader. Over mange år har kapitalslitet vært større enn nyinvesteringene, og dette gjelder også i kornproduksjonen. Strukturutviklingen akselererer denne situasjonen, og sammen med en teknologiutvikling som erstatter arbeidskraft med kapital, betyr dette stadig større kapitalinnsats i næringen. Det er derfor en alvorlig tredemølle for jordbruksnæringen at egenkapital ikke gis separat avkastning i grunnlagsmaterialet adskilt fra arbeidsvederlaget. Konsekvensen blir verre jo større kapitalinnsatsen blir i forhold til innsatt arbeid.

- **KiO krever at inntektsbegrepet i jordbruket - ”vederlag til arbeid og egenkapital” - splittes opp slik at det bonden må dekke av kapitalkostnader i egen arbeidsplass trekkes ut før arbeidsinntekten framkommer.**
- **KiO krever at arbeidsvederlaget deretter beregnes i form av lønnsevne pr. time.**

Avtalesystemet må altså endres for å ta hensyn til at bønder er selvstendige næringsdrivende som forutsettes å eie sin egen virksomhet. Uansett landbrukspolitiske mål vil teknologisk utvikling bety økt innsats av kapital for å etablere og opprettholde en arbeidsplass, fordi flere og dyrere bygninger og maskiner erstatter arbeidskraft på gårdsbruket. Lønnsom produksjon betyr at all investert kapital må forrentes. All ressursbruk må forsvare ressursenes alternativverdi, også i jordbruket. Det er derfor urimelig at det ikke forutsettes en realrente på investert egenkapital. Denne forutsetningen var knyttet til det operative inntektsmålet mot industriarbeiderlønn som vi hadde på 1970-80 tallet, og kan ikke lenger legitimeres.

Riktige tall i beregningsgrunnlaget forutsetter også realøkonomisk riktige kostnader basert på at ressursinnsatsen i jordbruket skal kunne repeteres hvert år. Tidligere investeringer er «sunk cost». Historiske regnskapstall fra gårdsdagens bruk er – nettopp – historie. En ny og bærekraftig produksjonsstruktur må bygge på at investeringer skal kunne gjenanskaffes, og det må være lønnsom produksjon som skal gi det økonomiske grunnlaget for fremtidige investeringer, ikke byråkratistyrte statsstøtte.

- **KiO krever at gjenanskaffingsverdi for nødvendige investeringer legges inn som kapitalvolum i grunnlagsmaterialet.**
- **KiO krever at det legges inn forutsatt realrente også til egenkapitalen, før arbeidsvederlaget beregnes i form av lønnsevne pr. time.**

Teknologisk utvikling som erstatter arbeidskraft med kapitalutstyr foregår også i foredlingsindustrien. I tillegg etterspør forbrukerne stadig mer foredlede matvarer. Bondens deltagelse i verdikjeden gjennom samvirket krever derfor økt kapitalinnsats gjennom investeringer i produktutvikling og foredlingsutstyr også her. I tillegg har landbruks-samvirket betydelige investeringer i sidevirksomheter.

Økende kapitalintensitet i jordbrukets samvirkebedrifter vil medføre stadig større andel egenkapitalavkastning innbakt i produktprisene, både fra kjernevirksomheten og fra sidevirksomheter. I grunnlagsmaterialet (Totalkalkylen for jordbruket) medfører dette i dag

høyere jordbruksinntekter enn ellers¹, uten at tilsvarende egenkapitalkostnad i samvirket tas med på kostnadssiden. Dette ville ikke vært tilfelle dersom bonden hadde investert direkte i slik virksomhet gjennom et aksjeselskap som ga samme forrentning i form av utbytte (i stedet for endrede samhandlingspriser).

Kapitalkostnadene i hele verdikjeden fra jord til bord må synliggjøres. Normal avkastning på kollektive investeringer i samvirker både på innsatsfaktorsiden og i foredlingsvirksomheten, må trekkes ut av Totalkalkylen. Slik systemet er i dag blir bonden fratatt avkastningen på all investering i samvirkeselskaper.

- **KiO krever at egenkapitalavkastningselementet i samhandlingsprisene med samvirkebedriftene korrigeres ut av grunnlagsmaterialet.**

Riktige tall i beregningsgrunnlaget innebærer også at det må erkjennes at en økende andel av jorda er eid av andre enn de praktiserende bøndene. Med mindre staten vil ekspropriere jorda fra alle som ikke driver den selv, må de økonomiske realitetene aksepteres: Jordleie er en kostnadspost for summen av de aktive, matproduserende bøndene.

- **KiO krever at jordleie legges inn som en kostnadspost i grunnlagsmaterialet.**

Jobben med grunnlagsmaterialet ligger i dag i all hovedsak i Budsjettnemnda for jordbruket. KiOs krav til Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag er derfor at de slutter å skrive under på tallstabling som tåkelegger virkeligheten. Vil statens byråkrater fortsette med uholdbare økonomiske prinsipper for å trikse fram et feilaktig bilde av inntektssituasjonen i norsk jordbruk, så må de bli stående alene med det.

- **Kommer ikke kravene til et sannferdig grunnlagsmateriale på plass, må NB og NBS bryte samarbeidet i BFJ.**

2. Endelig oppgjør med prosenttall og usikre framskrivinger. **Inntektsgapet må reduseres kraftig - målt i lønnsevne pr. time**

Selv målt som vederlag til arbeid og egenkapital er «inntektsnivået» i jordbruket kun omlag det halve av lønnsnivået for sammenligningsgruppene. Lik inntektsutvikling målt i prosent er da uansett uakseptabelt, og direkte misvisende som målestokk. Presentasjon av slike tall er også politisk ødeleggende for forståelse av de berettigede krav om økt lønnsomhet i matproduksjonen som må til for å rekruttere nye yrkesutøvere.

Jordbruksoppgjøret er ikke et lønnsoppgjør, men næringen må ha økonomiske rammebetingelser som gir grunnlag for en lønnsevne pr. time på høyde med andre næringer, dersom landets matvareproduksjon og selvbergingssevne skal opprettholdes. Som i andre næringer må kostnadene både til vareinnsats og kapitalinnsats i produksjonen dekkes inn, og det resterende resultatet må kunne gi en akseptabel dekning til innsatt, effektivt arbeid. Lønnsevne pr. time er da et naturlig resultatmål.

- **KiO krever at inntektsgapet reduseres kraftig - målt i lønnsevne pr. time – etter at et realistisk kapitalgrunnlag er gitt realavkastning også til egenkapitalen.**

---

¹ Dette betyr for eksempel at når bonden gjennom sitt samvirke investerer i foredlingsindustri som går med tilstrekkelig overskudd til å forrente investeringen, vil dette systematisk fanges opp i Totalkalkylen som økt pris på råvaren, og følgelig høyere beregnet jordbruksinntekt. Tilsvarende på innsatsfaktorsiden vil investering for eksempel i et kraftfôrblenderi medføre lavere kraftfôrpriser, og tilsvarende høyere beregnet jordbruksinntekt i Totalkalkylen.

- **Tviholder staten på at inntektsutvikling skal måles i prosent, må NB og NBS bryte på tilbudet. Da får Stortinget ta ansvar for landets matforsyning. Bøndene kan ikke fortsette dugnaden med tap.**

En pålitelig inntektsutvikling betyr også at det må forhandles basert på tallgrunnlag for inneværende kalenderår. Usikre prognoser gir generelt uforutsigbare inntekter og kostnader. Variasjonsområdet for arbeidsvederlaget i jordbruket blir påvirket av begge faktorer, og øker ytterligere. Usikkerheten er naturlig nok større for neste kalenderår enn for inneværende.

Tilstrekkelig forutsigbarhet i grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjøret krever derfor at perioden det skal forhandles om endres i tråd med grunnlaget for andre inntektsoppgjør og slik det også tidligere var for jordbruket.

- **KiO krever pålitelig beregningsmateriale prognosert for inneværende kalenderår som forhandlingsgrunnlag for jordbruksoppgjøret. Det må mao. forhandles for den perioden Budsjettnemnda for jordbruket prognoserer for, med mindre det systematisk blir etterkorrigert for feil i fjorårets prognoser.**

3. Full kostnadsdekning – utenfor inntektsrammen

Det er helt avgjørende at kostnadene dekkes fullt ut, basert på realistiske forutsetninger, og at dette presenteres adskilt fra bondens arbeidsvederlag.

- **KiO krever at kostnadsøkninger dekkes fullt ut, synliggjøres bedre og holdes utenfor inntektsrammebegrepet.**

Jordbruksoppgjøret omfatter en verdikjede med stor kostnadsmasse utover bondens inntektsdannelse. Variable kostnader er i hovedsak markedsbestemte. Faste kostnader tilknyttet produksjonskapitalen er dels et resultat av en politisk styrt struktur. Det er viktig at kostnadsøkninger som bonden ikke kan unngå, ikke presenteres som inntektsøkning. Kostnadene beregnes separat, men har hittil vært inkludert i rammebegrepet sammen med forutsatt inntektsutvikling. Presentasjonen av inntektsrammen må endres, for eksempel basert på bidraget til inntektsutvikling i kroner pr. årsverk fra et år til neste multiplisert med antall årsverk. Slik vil bondens inntektsutvikling kunne vurderes adskilt fra nødvendig kostnadsdekning for å opprettholde arbeidsvederlaget.

4. Økte priser

Behovet for et inntektsløft sammen med store kostnadsøkninger i produksjonen de senere år betyr at det er nødvendig med vesentlig økte kornpriser. Kostnadsendringene må vurderes på grunnlag av oppdaterte resultater på referansebrukene som presenteres i april, og dekkes utenfor inntektsrammen, jf. pkt. 2 og 3 foran. Deretter må det gjennomføres et inntektsløft:

- **KiO krever et inntektsløft tilsvarende en prisøkning på 50 øre for alle kornarter, utover kostnadsdekning for økte produksjonskostnader.**

KiO mener det er tid for å vurdere prissystemene for korn på nytt. Dagens målpriser på korn er satt på produsentprisinivå (pris levert til markedsregulators kystanlegg). Dette gir målprisene på korn en helt annen funksjon enn målprisene på husdyrprodukter, der noteringsgrunnlaget for målpris gjelder engrospris ved salg til videreforedling. KiO mener prissystemene på korn

må vurderes som ledd i utredningen av kanaliseringpolitikken og fôrpolitikken frem mot jordbruksoppgjøret i 2016, se omtale foran.

For matkorn er det viktig at bruk av prisnedskrivning vurderes ut fra konkurransesituasjonen for norsk matmel- og bakeindustri mv.

- **KiO krever økt prisnedskrivning av matkorn, tilpasset årets kornprisøkning og tollvernet for norsk matmel- og bakeindustri.**

For fôrkorn anbefaler KiO at dagens prisnedskrivning fryses, i påvente av nevnte utredning av kanaliseringpolitikken og fôrpolitikken, se omtale foran.

5. Trygghetslager

Matvareberedskap er i særlig grad en funksjon av tilgang til matkorn, men også fôrkorn er viktig i moderne husdyrhold. Lagerbeholdningen av norsk korn, herunder såkorn, bør derfor økes kraftig. Lagerkapasiteten må økes og være statlig finansiert, og det må settes måltall for en trygghetsbeholdning på laveste tidspunkt, dvs. forut for ny innhøstingssesong. Utover et fastsatt minimums trygghetsnivå, vil slik lagerkapasitet kunne benyttes til overlagering av korn for å utjevne svingninger i produksjon og kvalitetsforskjeller fra år til år. Dette vil spesielt gjelde for matmel, men også soppsmitte i fôrkorn kan tilsi beredskap i forhold til å håndtere varierende kvalitet.